

Bogomir Pregelj:

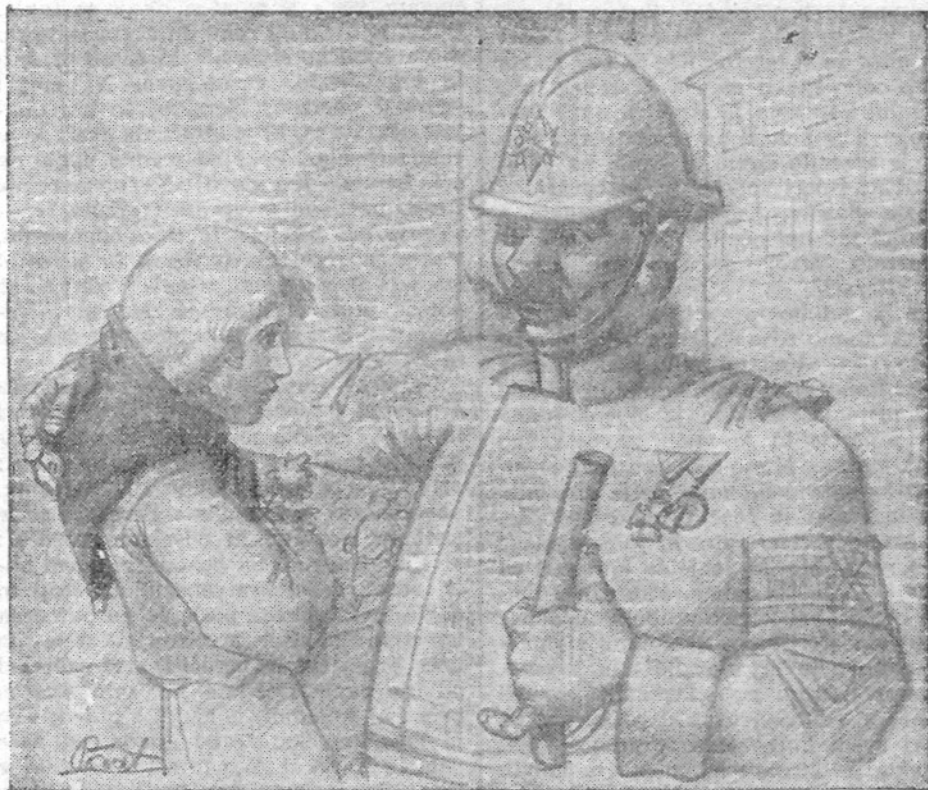
Rusalka

II. DEL

I. Deklica na oglu

Skrivljeni so obrazi ljudi, ki hitijo in se prerivajo na pločniku. Njihovi koraki so od hitrice negotovi in pijani. Roke drže stisnjene in tesno ob telesu. Čim

zanih strojev zastanejo. Skozi odprtino pa planejo pešci na hodnik na drugi strani. S trdimi komolci se sujejo in prerivajo. Brž, brž! Že gori oranžna luč. Vsak čas bodo znova zatulili pobesneli motorji in zalili prazno vrzel. Nič ni po-

tanji si, lažje in hitreje se boš zmuznil mimo komolcev njih, ki so prej vstali in hite pred teboj. Visoko tulijo hupe avtomobilov, ki drve okrog ogla. Sredi ceste stoji na križišču visok steber. Vsak čas pobliskavajo v njem luči: Sinje, oranžno rdeče, oranžno sinje. Ko zagori rdeče se iznenada pretega vrsta bežečih avtomobilov, ječeč in drhteč v utripu svojih zve-

stavanja. S hlastajočimi ustmi spešijo pešci. Njihovi bledi obrazi so oroseni z drobnimi kapljami potu. Njihove srepe oči so uprte v kazalce velike ure, ki visi na tankem stolpu nad mestom.

Nihče ne vidi drobne deklice, ki stoji na oglu in plašno gleda v vrvež okrog sebe. Vsa je zavita v veliko kmečko ru-ta. Komaj gleda iz nje. Na prsih si jo

je spela z iglo in si zataknila droben rožen popek, ki je povetil svoje bolne liste. Ure in ure stoji dekletca. Vse bledejšje. Njene oči so upadle, kakor da so jih pokrile saje. S tanko roko je segla nekajkrat v nedra. Ljudje, ki hitijo mimo vidijo le luči, ki podrhtevajo v večnem krogoteku sinje - oranžno - rdeče - oranžno - sinje.

Kazalci na visoki uri vrh stolpa so se že v drugo sestali in se spet razklenili, kakor noži škarij, ki strižejo ure iz našega življenja. Tok ljudi in avtomobilov je splahnel. Pisane oči na svetilniku sredi ceste mežikajo in počasneje in vse bolj zaspano. Po pločniku koraka dostojanstveno v modro obleko oblečen mož. Bele rokavice ima na širokih dlaneh. Na glavi mu čepi trd šlem. S trakom se mu je vjel za brado. Enakomerno kakor ura stopa. Ob vsakem koraku podrhijo zlate vrvice na njegovih prsih. Oblastno udarja njegova peta ob tlak. Trikrat je šel že mimo dekletca, ki sloni ob oglu. Nezaupno jo je pogledal. Zamrmral nekaj v košate brke pa šel naprej. Sedaj se ji bliža že v četrto. Kaj je to? Dekle je naslonilo glavo na zid in zaprlo oči. Z dolgim korakom je stopil k njej. Težko roko ji je položil na ramo. Pod njeno težo je klecnilo dekle in padlo na kolena. »Kaj tukaj spiš?« jo je vprašal s strogim glasom. Dekle je pogledalo s trudnimi težkimi očmi. »Lačna sem,« je zašepetalo. Strogo je nadaljeval stražnik: »Beračiš, aa? Kje imaš papirje?« Dekle je odkimalo: »Nobenih papirjev nimam. Samo rožo... Dam vam jo, ako hočete.« — »Kaj mi mar roža. Alo z mano. Bomo že zvedeli, kdo si in od kod si se pritepla.« Trdno je oklenil njeno ozko zapestje in jo vodil po neskočno dolgih cestah. Mimo so hiteli ljudje. Mimogrede so videli, kako pelje stražnik, velik in močen in rdeč, drobno blede dekletce, zavito v črno ruto, ki jo je spela z rdečo rožo. Morda se je še kdo ozrl za njima, ko sta šla mimo, stražnik z dolgimi oblastnimi koraki in dekletce drobneč komaj sledeče. Pa je skomignil z rameni: »Gotovo je kaj ukradla!« in je odhitel naprej svojo pot. Stražnik je zavil s ceste v velika vrata, ki so zevala na stežaj sredi dolge sive zgradbe. Vodil je dekletce po širokih stopnicah in dolgih hodnikih, ki so se peli kakor tuneli mimo vrste rjavih vrat z belimi tablicami. Pred enim izmed njih je obstal in jih odprl.

Ob vratih je sedel za pultom starejši mož. Na glavi je imel ploščato kapo. Sive brke so mu rastle v usta. Za debelimi očali so bile njegove oči izbuljene in okrogle kakor frnikole. Ostro je pogledal iznad papirjev, ko so se odprla vra-

ta. »Kaj si spet pripeljal?« je vprašal. Stražnik je odvrnil: »To lepotepuško sem pobral na cesti.« — »Tja na klop naj sede, dokler ne pride na red,« je pokazal vratar s palcem čez ramo. Topo je šlo dekletce k rjavji klopi zdolž stene. Leseno se je vsedlo in zgubljeno gledalo pred se. Poleg nje je sedel bledečen razcapan fant. Dregnil je s komolcem dekletce poleg sebe: »Kaj pa si požrla, da so te prijeli?« Dekle se je zdrznilo iz tope zagledanosti in zašepetalo: »Ne vem...« — »Ne vem, ne vem,« se ji je pačil fant in debelo pljunil: »Misliš, da ti bo kaj pomagalo pri starem, ako se delaš neumno. Tako te bo zašil, da bo veselje. Mene so pa, ker sem kradel. Saj me ne bi, če bi imel dobre čevlje. Tako so me pa žulili, da nisem mogel teči. Pa mi nič ne morejo. Še nimam štirinajst let. Sprožil je noge v zevajočih prevelikih čevljih. Za čas pa je dejal: »Lepo rožo imaš. Kje si jo ukradla?« »Moja je, nisem je ukradla,« je odvrnilo dekletce. »Daj jo meni, za spomin, veš,« je dejal sladkaje se fakinec. Dekle je dvignilo roko do cveta in uprlo svoje vijolično sinje oči, ki so ob prošnji za hip oživele, v njegove. Ni mogel vzdržati pogleda. Nemirno so mu uha-jale oči. Roka, ki je objemala cvet, se je velo povescila. Veke so trudno padle na oči. Zmajala je z glavo: »Ne, ne morem.« Rezek užaljeno je vprašal: »Zakaj?« — »Tvoje oči lažejo,« je tiho odgovorila. Fakinec je vrgel glavo vznak in se začel smejeti na ves glas. »Gos!« Tedaj so se odprla vrata. Vratar je zaklical: »Naslednji.« Stražnik je pristopil k dekletcu in ga odvedel.

Za široko mizo, ki je bila vsa pokrita s papirji, je sedel rejen plešast gospod in pisal. Za čas je dvignil glavo. Mežikaje je pogledal in dobrovoljno dejal: »No, tebe v prvo vidimo tu. Stražnik, povejte, kaj je naredila.« Stražnik se je strumno postavil in odsekano poročal: »Na svojem rednem obhodu v glavni ulici, odsek deset sem opazil, da stoji to dekletce brez vsakega posla že vse jutro na istem kraju. Ker je obstajal sum, da hoče prosjačiti in beračiti, sem zahteval od nje papirje. Nima jih, zato sem jo pripeljal.« Sodnik je majal z glavo: »To ni lepo, punčka. Tako mlada, pa neče delati. Kako ti je pa ime?« Dekle je tiho odgovorilo: »Rusalka.« Sodnik je zapisal, in nadaljeval: »Rusalka je lepo ime. Samo dosti ni. Priimek, punčka, priimek.« Rusalka je povescila glavo: »Nimam ga.« »Tako velika punčka, pa ne ve. Kje pa si doma?« — »V tolmunu sredi polja.« — »Hoho,« se je zasmejal sodnik in se zleknil v stolu. Stražnik je raztegnil spoštljivo ustnice, skomizgnil

z rameni in se potipal s prstom po čelu. »Kaj takega pa še ne, kar v tolmunu stanuješ,« se je smejal sodnik, »še slabo mi bo, tako se moram smejati. Pa morda vsaj veš, kdo so tvoji starši.« Ponosno se je zravnila Rusalka in dejala z jasnim glasom: »Mama mi je povodna deklica, papaček pa kralj tega mesta!« V hipu se je zresnil sodnik, trdo je pogledal: »Take šale pusti, dekle! Stražnik, odvedite jo, morda se bo spomnila, odkod se je pritepla!« (Dalje prihodnjič)

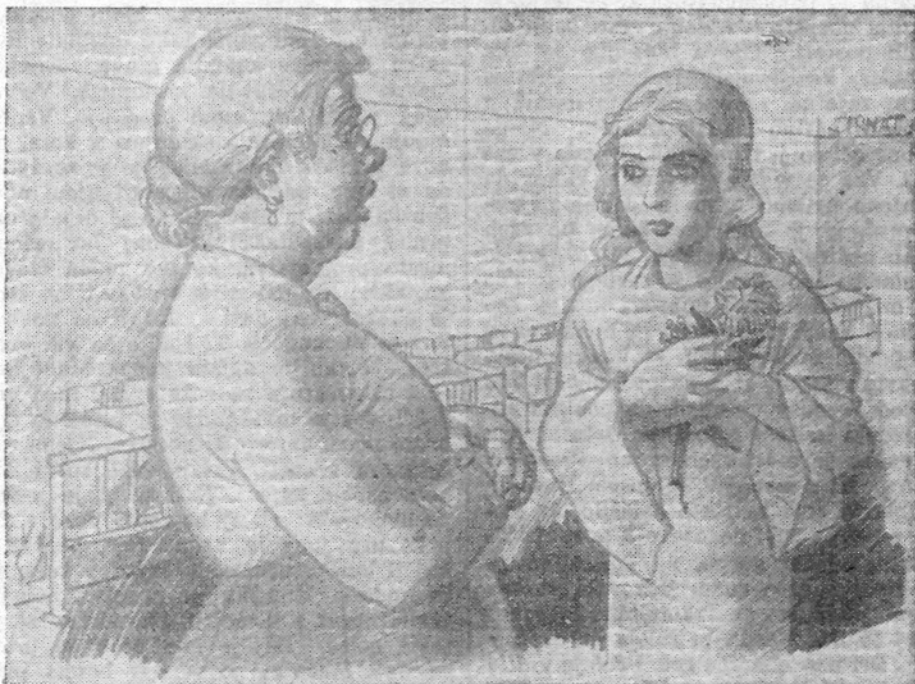
Bogomir Pregelj:

Rusalka

2. V sirotišču

Znova je vodil stražnik Rusalko po hodnikih mimo nešteti vrat. Kakor v sanjah se je opotekala na njegovi strani po hrumečih mestnih ulicah. V sirotišče jo je peljal stražnik. Tako je odločil mladinski sodnik, naj ostane v sirotišču, dokler se ne sezna, čigava je in od-

la radovedno in spešila korak, da ne bi zaostala. »Morda gredo v kraljevi grad. Kralja hočejo videti, zato hitite, da ne bi zamudili. Prav gotovo bo tako,« je rastle v njej vera in hlipajoče tekla vstric, da ne bi zaostala in bi potem ne prišla pravi čas. Saj mora vendar hitro poiskati kralja. Žalosten je in truden. Rdečo ro-

hod je prišla. Rusalki se je zdelo, da so minili že vek, odkar je zapustila v letečem vozu votlino botre Skrepetače in je obstala vsa sama ob prvih mestnih hišah. Sredi med neznanimi, brezbriznimi ljudmi je šla po široki cesti. Hiše ob straneh ulice so vse bolj rastle in zakrivale jutranje nebo. Rusalki je bilo, da se bodo vsak čas sesedle in pokrile pod seboj gomazečo procesijo hitečih ljudi. »Kam se jim neki tako mudi?« je misli-

žo mu bo dala, ki je zrastle iz njenega srca. Vzel jo bo v roke, potem pa bo objel Rusalko in jo poljubil na čelo. In potem bo vse lepo. Tako bo, zato mora hiteti Rusalka, čeprav jo bode v strani ter jo duši težki zrak. Širša cesta je presekala ulico, po kateri je šla. Ljudje pred njo so se razšli v desno, v levo in naprej. Komu naj sledi? Na oglu je zastala. Brezupno so vpraševale njene oči: »Kje je pot do kralja? Rožo mu

moram dati.« Obrazi ljudi, ki so hiteli mimo, so bili tako tuji in brezbržni. Rusalka se ni upala nikogar nagovoriti. Brez besedi je stala na oglu. Neme prošnje njenih oči ni nihče umel. Ko jo je ogovoril stražnik, se je za hip razveselila: »Gotovo ga je poslal sam kralj. Rožo mu bo dal in k njemu me bo peljal. Povedala mu bom, kako je bolelo, ko je rastle roža, in kako mraz mi je sedaj v prsih.« Kakor bič jo je udaril odgovor: »Kaj mi mar tvoja roža!« Vsa sklonjena je šla Rusalka na stražnikovi strani. Njene noge so bile težke in mrtev, kakor da lepi na njih vse mesto s svojimi hišami. Oči so jo pekle v zadržanih solzah. Bilo ji je, da bi se vsedla kraj ceste. Obraz bi zagrebla v dlani in bi jokala brez konca. Z okrutnim smehom brez srca jo je pozdravilo mesto. Rusalka bi se najrajši obrnila in šla nazaj vso dolgo pot, do tolmuna sredi polja. Vendar jo drži za roko stražnik in jo pelje vse dalje v nove, neznane ulice.

»Tukaj boš spala,« je dejala gospa Manojla in pokazala Rusalki posteljo, ki je stala poslednja v dolgi vrsti belih železnih postelj. Gospa Manojla je bila skrbnica kraljevega sirotišča. Bila je nizka, zajetna. Okrog napetih ustnic ji je blodil stalno sladak smešek. Njene drobne oči so ji neprestano begale v vse kote. Vse je videla in vedela, kakor da je njeno svilenno črno krilo netopirjeva plahuta, ki jo nosi brez šuma po vseh sobah obširnega zavetišča. Njen glas je bil sladko spolzek, ko je razlagala: »To vse imaš od našega dobrega kralja. Lepo moli zanj vsak večer in hvaležno se ga spomni in nas vseh, ki imamo posla in skrbi s teboj, ki si se pritepla od kdo ve kod. Vendar ne misli, da boš kar tako sedela križem rok. Brez dela ni jela in lenoba je mati vseh grdob. Preobleci se in pojdi z menoj v kuhinjo.« Rusalka je oblekla sivo haljasto oblačilo ter stopila z rožo v roki negotovo k gospej Manojli: »Prosim gospa, ali smem postaviti rožo v čašo vode. Vsa vela je že.« Gospa Manojla je zamahnila z roko: »Glej jo no. Morda bi želela še cvetličnjak. Pri nas nimamo rož. Proč jo vrzi!« Z drobnimi koraki je brzela gospa Manojla in se jezila: »Kakšne potrebe ima dandanes že vsaka beračica. Vazo hoče za rože! Kakor kaka princesnja!«

V troje sede v kuhinji ob kotlu in stružejo krompir. Kuharica meša z veliko kuhalnico v loncih, kjer se kuha redka juha za sirote. Vmes vneto zaliva velik kos pečenke, da bo lepo rumena z vseh strani. Gojenke, ki stružejo krompir poželjivo škilijo na meso. Nosnice

jim podrhtevaso v svežem vonju pražčega se mesa. Največja med njimi je stisnila obrvi in zaničljivo šepetala: »Ne misli Rusalka, da je to za nas. Mi bomo jedli, kakor vsak dan redko krompirjevo juho. Gospa Manojla ima pa vsak dan pečenko in torto in vse druge stvari.« Rahlo skuša ugovarjati Rusalka: »Saj smo vendar zastoj. Ako bi ne bila tu, bi še tega ne dobila. In gospa Manojla ima toliko dela.« Črno dekle se je zahihitalo: »Ali jo slišiš, Meri. Kakor da govori sama gospa Manojla.« Pobožno je dvignila oči k stropu in spregovorila počasi in poudarjeno sladko: »Otroci, lepo se zahvalite, ker se toliko trudimo z vami.« Tretja gojenka Meri je smeje spustila nož, da je rožljaje padel na tla: »Nehaj Beti, da nas ne bo kuharica s kuhalnico.« Beti je pogledala prihuljeno preko rame, kaj dela kuharica, potem pa je vneto šepetala: »Mar misliš, Rusalka, da nas imajo iz dobrote tu. O ne, boje se nas. Miru ne bi imeli pred nami. Pa nam zato dado to krompirjevko pa malo kaše včasi. Toda vidi se ti, da si še nova tu. Malo počakaj, potem boš tudi sama tako mislila.« Rusalka je molče sklonila glavo. Enakomerno je obrezovala krompirje. Vedno večji je bil kup lupin pred njo. Vedno globlje se je morala sklanjati v kotel po nova prgišča. Težke misli so jo zavijale, da ni čula, kaj sta klepetali njeni novi družici Beti in Meri. Kako je dejala coprnica škrepetaća: »Tedaj bo rešeno mesto prokletstva, ko boš našla človeka, ki bo spoznal tvoje srce in ti bo svoje skušal zanj dati.« Kdaj bo našla? Saj to ni mogoče. Ti ljudje so vsi brez srca. Kako je dejala gospa Manojla? »Tu ni prostora za rože!« Ne, med nevoščljivostjo in segoltjo in hlinjeno dobrotu mora umreti njeno srce. Njena roža mora zveneti. Težke solze so ji nehote začele kapati. Beti se ji je jedko posmehovala: »Glej no, milo Jero!« Že prvo uro joka in veka: Bee, bee! Ali naj ti lonček prinesem. Jej, jej, kako je to hudo.« Rusalka je spustila nož in skrila obraz v komolcu. Nevzdržno so ji tekale solze. Saj je bilo prav za prav smešno. Rusalka je vendar hotela prinesiti mestu smeha. Tōda mestjani poznajo smeh. Celo mnogo se smejo. Samo Rusalka je zgubila svoj smeh. Samo njene ustnice so vtrdele. Smeh mestjanov boli. Jeded je. Glasno kriči, ker laže. V silnem ihtenju razočaranja se je krčevito stresla Rusalka in ni slišala kuharice, ki jo je suvala: »Kaj pa te je pičilo, lenoba. Ali boš strugala krompir. Tak nehaj že, te imam že dosti!«

Dalje prihodnjič.

Mlado Jutro

Štev. 22

Nedelja, 3. junija

1934

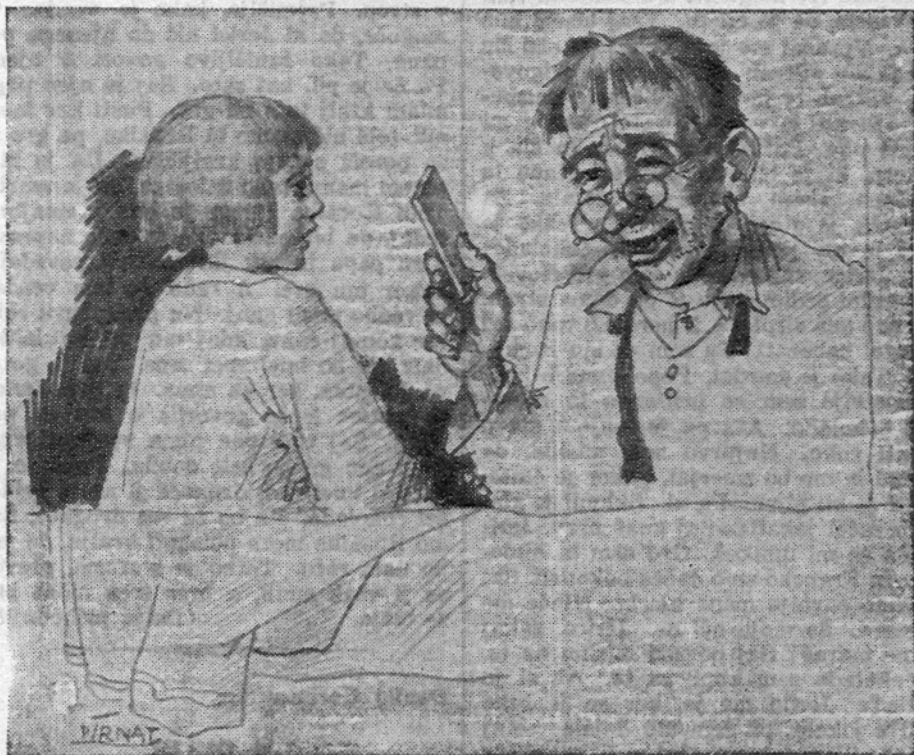
Bogomir Pregelj:

Rusalka

3. Sirota Jerica

Tiho gori drobna sinja lučka nad vrati in se je moten polmrak v dvorano. Otroci leže v svojih posteljah in se polglasno razgovarjajo. Iz kota se čuje pridušen smeh. Rusalka je podvila pod glavo roke

jih pod sebe, da bi si jih ogrela. Saj bi šla lahko v posteljo. Vendar si še pogledati nisem upala tja. Bila sem neumna, ker me je bilo strah. Pa nisem mogla drugače. Soba je bila tako prazna. V postelji je pokalo in tiho vrtalo. Zdelo

ter posluša s široko odprtimi očmi šepetanje svoje sosede: »In potem je bilo vse prazno. Hotela sem se jokati. Pa se nisem. Sedaj vsaj ne bom lačna, sem mislila in sem bila kar vesela, da so prišli pogrebci in so odnesli mamo. Zdravila so draga in hudo je ako si lačen. Tisti večer ata ni prišel domov. Sama sem sedela v kamri. Visoko sem privila luč, da da bi bilo bolj svetlo. Skozi počeno steklo je hladno vleklo pod noge. Zvila sem

se mi je, kakor da čutim dihe. Pa so mamo vendar že davno odnesli. Za mojim hrbtom pa je stala temna groza. Na vratu sem čutila njen mrzli dih. Nisem se okrenila. Nekaj neznanskega bom videla, sem verjela, tako bo grozno, da bom kar umrla. Nisem se upala okreniti se in sem sedela nepremično gledajoč v luč, ki se je pred mano kadila. Mravlje so mi lezle po vsem telesu. Tako sem sedela in čakala dne. Samo to

sem se bala, da bo ugasnila luč, preden bo dan. Pa ni. Kasno je že bilo, oči sem imela vse solzne od gledanja, tedaj sem zaslišala na stopnicah ropotanje in štokljanje. »To je ata«, sem se razveselila, ker sem vedela, da ne bom več sama. Iznenada je izginila vsa groza. Hotela sem vstati, vendar ni šlo, moje noge so bile kakor mrtve. Ata je odpiral vrata. Dolgo in negotovo je iskal kljuko. Pa sem vedela, hudo je pijan. Počasi je vstopil. Očala so mu stala globoko na nosu. Negotovo je pogledal čeznje in se v zadregi zasmejal: »Malo smo krokali. Kaj pa delaš še tako pozno, Francka, saj veš, da ti je zdravnik prepovedal.« Tiho sem odgovorila: »Ali si pozabil, ata, da je mama umrla.« Šele tedaj me je spoznal: »Ti si, Jerica! Haha, pa sem mislil, da je Francka. Saj res, danes smo jo pokopali.« Zibaje se, je stal pred mano. Ostro mu je zaudarjalo iz ust po vinu. Njegove oči so bile vse meglene. Pa sem bila vendar vesela, da je bil tu. Vsaj nisem bila sama. Vprašal me je: »Zakaj pa nisi šla spat?« — »Strah me je«, sem odgovorila. »Strah te je«, se je bedasto nasmejal. »Strah je v sredi votel, okrog ga pa nič ni.« Počasi sem vstala in šla k postelji, ki je bila še vsa razmetana in poležana. »Sedi, ata,« sem dejala. Za trenutek je stopil k postelji. Težko je sedel in mi ponudil zavitek čokolade: »Na, Jerica, saj vem, da sem grd človek. V gostilni sedim, tebe je pa doma strah. Sva pač oba sirote!« Z nerodno roko me je hotel pobožati. Pa sem se mu izmaknila. Tako je smrdel. Popolnoma h koncu postelje sem se pritisnila in začela jesti čokolado. Ata pa je maje z glavo spustil roko. Najprvo sem mislila, da bo hud in me bo zmerjal, kakor je često, kadar je bil pijan. Pa ni. Sklonil je glavo in začel jokati: »Saj imaš prav, Jerica, da se mi umikaš. Grd sem in hudoben. In Francko smo danes pokopali. Saj je samo zavoljo mene umrla. Nihče me ne mara. Še moja hči ne. Jerica, zakaj me ne maraš? Saj povsod mislim na te. In čokolado sem kupil za te. Ali si jo dobila?« Jezilo me je, ker se je tako pačil z jokom, pa sem mu dejala: »Kaj se boš silil z jokom. Grd si in smrdiš!« — »Le zbadaj, kolikor hočeš, Francka, saj ne boli«, mi je odvrnil in začel hripavo peti. Tedaj je luč visoko zaplapolala. Dogorela je. Vso sobo je napolnila tema. Z njo je bila spet tu vsa mrzla groza. Ata je prenehal peti. Osuplo je vprašal: »Kaj je to?« — »Petroleja je zmanjkalo,« sem odgovorila in se splazila do njega. Objela sem ga. Prijel je moje roke in prosil: »Pijan sem, pa čvekam neumnosti. Nič si ne stari iz tega.

Dajva, zapojva.« In sva pela vse do jutra. Najina glasova sta bila hripava. Grlo me je bolelo, pa nisva nehala. Vse pesmi sva prepela. Vse glasneje sva jih vpila in se vmes glasno smejala, da ne bi slišala, kako diha za našimi hrbti pritajeno. Ledeno nama je pihalo v tilnik do jutra. Mižala sva, da ne bi videla teme. Groza pa naju je gledala vse do dne. Zjutraj pa je prišel policaj in naju odpeljal, ker sva pela celo noč, kar ni dovoljeno ter se ne sme. In so tam odpeljali mojega ata. »Blazen je«, so dejali. Mene pa so poslali sem. Pa sem zadovoljna, nisem ne lačna, in strah me tudi ni tu . . .« Jerica je utihnila. »All ti ni nič hudo, ker ne vidiš nikoli papana?« je vprašala Rusalka. »Hvala Bogu, da ga ne vidim«, je odvrnila Jerica majmarno, »saj je bil itak vedno pijan. Zdaj me pa pusti, zaspala bom.«

S široko odprtimi očmi gleda Rusalka v strop. Premišlja, kako je vendar to mogoče, da ni Jerici nič do njenega papana. Tako zaničljivo govori o njem. Pa če je pil, kaj zato. Saj je njen papa mladi kralj tudi bil grd. Pusti kar meni nič, tebi nič mamo in Rusalko, pa gre in se poroči s tujo kraljčino. Da je bila potem mama tako žalostna, da je umrla. Tudi Rusalka bi, pa je bila premajhna tedaj, da bi vedela. To je grdo napravil njen papa in mu jih bo tudi povedala, kakor mu gre. A rada ga ima vendar in vedno misli nanj. Na prsih čuva rožo ter komaj čaka, kdaj mu jo bo lahko dala, da bo imel spet srce. Saj je gotovo žalosten, ker ga nima. In tudi Jerica bo potem lepše govorila o svojem papanu. Saj tudi ona nima svojega srca. Tudi ona ga bo šele dobila. Papa jo je gotovo imel rad, drugače ji ne bi prinesel čokolade. Pa bo že vse drugače. Samo Rusalka mora poiskati kralja, da mu bo dala rožo. Težko je s srcem, preveč se ji vsak smili, a brez srca mora biti še težje. (Dalje prihodnjik)

Danilo Gorinšek:

V maju

Maj je, cvetni maj v deželi,
gaji vsi so zaduhteli;
drevje, solnce, travnik zdaj
vriska, poje: zlati maj!

Srce znati bi hotelo,
kaj veselje je prevzelo.

Ali misliti ni kaj —

— saj ni drugega, le maj!

Mlado Jutro

Štev. 23

Nedelja, 10. junija

1934

Bogomir Pregelj:

Rusalka

4. Kralj bo prišel!

Gospa Manojla je ravno dvignila skodelico s kavo do ust, ko je nekdo potrkal na vrata. Trdo je postavila čašo na krožnik. Vsa nejevoljna je zamrmrala:

desnici je držala čašo bele kave. Prsti leve roke so trdo oklepali nalomljen rog-ljiček. Oči in usta je imela široko odprta. Ko je kljuka rezko škrtnila v ključavnico se je zdramila gospa Manojla.

»Kakšen red je to! Še pri zajtrku nimam miru!« Osorno je zaklicala: »Naprej!« V sobo je vstopil v dvorsko obleko oblečen sluga. Tiho je priprl vrata in se globoko priklonil. »Njegovo veličanstvo se je odločilo, da bo danes obiskalo sirotišče!« Potem se je okrenil in odšel brez besede. Ves čas je sedela gospa Manojla nepremično, kakor da je okamenela. V

Skočila je, kakor da jo je zbodla skrita igla. Pri tem je prevrnila skodelico in kava se je razlila v široki rjavi pegi čez beli prt. Zakrilila je z rokami in presunljivo cvile brez cilja stekla iz svoje sobe po dolgih sirotiščevih hodnikih. Kakor burja je planila v kuhinjo, da je spustila Rusalka načeti krompir in je vrezala kuharica namesto v meso v svoj prst. »Kralj

bo prišel! Pospravite vse!« Pograbila je ponev s štedilnika, kjer se je vročila mast in brez glave stekla z njo iz kuhinje. Zibaje se je racala za njo kuharica. Lovila jo je za vihrajoče pentlje in klicala: »Tak dajte mi no gospa Manojla, ponev, jo rabim za prižganko.« Vrešče in kričeč ste stekli po hodnikih. Sama je ostala v kuhinji Rusalka. Vrela voda je v loncu prekipela in se prasketajoč razlila po štedilniku. Rusalka se ni ganila, da bi odmaknila lonec. Strmo je stala pred košaro neolupljenega krompirja. Roke je pritisnila na prsi in se zgubljeno smehljala pred se: »Kralj bo prišel!« ... Končana bo njena preizkušnja. Nič več ne bo zagrnjena v sivo raševino. V pisanih svilenih oblekah se bo sprehajala po drobnih stezah med dišečimi rožnimi grmi. Spet bodo gladke njene roke, ki jih ji je razjedlo strganje krompirja. Ušesa jo ne bodo bolela od trdih besed in posmeha. Sanjavemu ihtenju slavcev bo prisluškovala. In kralj jo bo pogladil po laseh. Dobro se ji bo nasmejäl: »Zapoj mi moja mala Rusalka!« Še danes bo tako. Saj bo kralj prišel, da mu bo dala Rusalka rdečo rožo iz svojega srca.

»Kaj stojiš in gledaš tako bedasto!« je kuharica rezko zbudila Rusalko iz sanj. Kuharica se je ravno vrnila in brenila z nogo ob košaro krompirja: »Mar misliš, da se bo sam olupil?« T-masto je pogledala Rusalka izpod čela: »Nič več vam ne bom lupila krompirja!« Kuharici je kar sapa zastala. Kar stoji sirotišče se še ni pripetilo, da bi se katera gojenka uprla. Vprla je roke v bok in samo gledala. Tedaj je jačje zacvrčalo na ognjišču. Skočila je in odstavila prikpevačji lonec. Potem je vsa posinela od togote le zašepetala: »Le čakaj, samo da mine današnja slavnost ... Naše temnice pač še ne poznaš.« Z visoko dvignjeno glavo je odšla Rusalka iz kuhinje.

Jedko so zaškripale zavore. Avtomobil je obstal. Lakaj je odprl vrata. Iz avtomobila je stopil kralj. Blestečo uniformo je imel oblečeno. Na visoki kapi mu je mahala pisana perjanica. Gospa Manojla se je sesedla v globokem poklonu in dahnila: »Kako ste nas počastili, veličanstvo.« — »Moram si ogledati svoje rejenke«, je suho odvrnil kralj in stopil po razgrnjeni preprogi v vežo. Srebrno so rožljale ostroge. »Tako je prav! Kako žive in delajo gojenke, sem hotel videti«, je pohvalil kralj gospo Manojlo, da se je vsa blažena nasmehljala in je svila njene obleke vse samozavestneje zašumela. Vneto je odpirala pred njim vrata: »Tu so spalnice. Gojenke so sedaj vse na delu.« V strogih vrstah so

stale belo pleskane postelje sredi golih sten. Svetel dan je mrzlo svetil skozi visoka okna. »Tu šivajo svoja oblačila«, je nadaljena vrata odprla gospa Manojla. V enakomernem drdranju šivalnih strojev je utonil njen glas. Glave so ostale sklonjene nad delo in le izpod čela so gledale kralja. Nihče ne sme prestatiti z delom, taka je bila zapoved. »Pridne so, kakor se spodobi«, je prikimal kralj in šel naprej. Nova in nova vrata je odpirala gospa Manojla. Končno je zastala. »Smo vse videli?« — »Vse, veličanstvo! je pritrdila. »Kaj pa je tam?« je pokazal kralj na zadnja vrata. »To je le kuhinja«, je odvrnila gospa Manojla. »Poglejmo si jo«, je prikimal kralj pribočniku. Kuharica se je bila oblekla v praznjo obleko. Trdo škrobljen predpasnik si je privezala in belo avbo si je dala na glavo. Vsa rdeča in potna je bila v lice od prevelike časti, ki jo je doletela. Pristopil je kralj in jo dobrohotno vprašal: »Kaj pa kuhate dobrega?« Globoko je segla s kuhlenco v lonec, da je gosto zajela in s poklonom ponudila: »Izvolite, veličanstvo, boljše prežganke ne boste nikjer dobili.« Kralj je lahno srebnil in dejal: »Pa specite danes gojenkam krofe kot moj dar.« Globoko se je priklonila kuharica. Kralj je stopil k vratom. Širom so se odprla. Sredi na pragu je stala Rusalka. V težkih gubah je padala okrog nje siva raševina sirotiške obleke. Še v senci so bile njene oči polne svetlobe in so se lesketali njeni lasje kakor motno zlato. Ko je zagledala pred seboj kralja, se je nasmehnila. Stegnila je roko in mu ponudila lahno zvenel rožni cvet: »Papa!« Kralj je obstal. Pogledal je gospo Manojlo in jo ostro vprašal: »Kaj naj to pomeni?« Vsa skrušena se je poklonila gospa Manojla. »Oprostite, veličanstvo. Ta je bebasta, ki ni za drugo, kakor da struže krompir.« — »Ah tako«, je prikimal kralj in stopil mimo Rusalke na hodnik. »Papa, sprejmi moje srce!« je trudno prosila Rusalka. S trdnim odločnim korakom je stopil kralj. Kaj mu mar bebasta sirota. »Vzorno vodite sirotišče«, je hvalil kralj, »zadovoljni smo z vami.« Gospa Manojla se je vgrezala v vse nove in globlje poklone: »Predobri ste in premilostivi, veličanstvo.« Kuharica je stala ob ognjišču. Zamaknjeno je gledala vrata. Prežganka se je začela smoditi. Ni čutila. Le na to je mislila, da je kralj, sam kralj pokušal njeno prežganko. Vsa blažena je bila.

Kralj je sedel v avtomobil. Lakaj je zaprl vrata. Zašumel je motor. Poslednjič se je poklonila gospa Manojla. Potem se je zravnala. Z dlanjo si je šla

čez čelo. Smehlajaj ji je izginil z obraz... Strogo je gledala, ko je stopila v kuhinjo ter osorno vprašala: »Kje je Rusalka? Strogo jo moram kaznovati, ker je s svojo predrznostjo skoraj raz-

žalila kralja!« Vneto je prikimala kuharica: »In meni ni hotela lupiti krompirja!« Toda Rusalke ni bilo . . .

(Dalje prihodnjič)

Bogomir Pregelj:

Rusalka

5. Sestanek o polnoči

»Sprejmi, kralj, moje srce!« Polna solz je bila Rusalkina prošnja. Vendar se je kralj nemo okrenil in odšel. Tedaj je bilo Rusalki, kakor, da se je raztrgala njena duša. Vse sanje in vera, ki jo je nosila s seboj in jo negovala v tihih nočeh brez spanja, so se raztrgale. Zdelo

sebe. Prazen je bil hodnik. Po prstih ja stekla mimo kuhinje. Stranska vrata so le priprta. Grdo so zacvilila, ko jih je odprla. Prosta je. Tiha stranska ulica. Brž okrog ogla, da je ne bi kdo videl in še okrog drugega. Ulica je polna malomarnih ljudi. Sredi med njimi je Rusalka le zgubljeno kmečko dekle, ki gre

se ji je, da so se razklala tla pod njo in da pada v neskončno brezdnost. Zakrilila je z rokami, vilo jo je zadel duh cveta, ki ga je še vedno držala med prsti. Pritisnila si ga je na obraz in zajokala. Nato je stekla v spalnico. Odprla je omarico, kjer je imela spravljeno svojo obleko. Vročno si jo je oblekla. Le ena misel je bila v njej: »Proč! Nazaj k tolmunu sredi polja. Saj je bila zaman vsa žrtev.« Zavila se je v široko ruto. Z bučico si jo je spela in si zateknila rožo. Počasi je odprla vrata in pogledala okrog

svojo pot. Še stražniku ni mar. S pol očesa jo je pogledal. Potem se je pa okrenil in resno nadaljeval svojo pot. Brez zastanka hiti Rusalka. Skozi gnečo se previja. Sem in tja ji stopi kdo na boso nogo. Vendar Rusalka tega ne čuti. Vsi čuti so ji odmrli. V prsih ji je prazno in le topo hrepenenje polje v njej: Stran iz mesta!

Že davno ne hiti več Rusalka. Počasi, trudno prestavlja pekoče noge. Iz mesta pa ne najde izhoda. Pekoče se je zajedlo v njo spoznanje: »Nikdar ne boš

našla iz mesta k reki nazaj!« Kakor z jeklenimi vezmi je priklenilo Rusalko. Hotela je naprej. Toda njene noge so bile trde in težke, ni jih mogla premakniti. Sesedla se je. Na prašni tlak je položila vroče čelo in začela jokati. Sredi solza se ji je zazdelo, da jo nekdo tolaži. Dvignila je glavo in prisluhnila. Tolažeče šepetanje je utihnilo. Le pridušeni grohot oddaljenih ulic je plal v zraku. Znova je sklonila glavo. Iz zemlje pod njo je šumela tolažba. »Reka!« je zaklicala Rusalka. Ostreje je pogledala. Ne leži na kamnu. Železna siva plošča je vdrela v cesto. Pod njo šumi reka. Tu so vpregnjeni ročaji. Z obema rokama jih je zgrabila. Mora vzdigniti ploščo. Pod njo teče reka! Zarjavelo železo se je boleče zagrizlo v njene prste. Kri riše rdeče lise v prah. Grdo škrip-ljejo tečaji. Počasi se dviga plošča in črna razpoka zeva vse širje. Strmo stoji plošča. Ne prevrne se. Črna odprtina se je razklala sredi ceste. Mokre strme stopnice se gube v zatohlo temo. Votlo šumi reka. Rusalka je spustila ročaje. Stekla je in se drse potopila po stopnicah v temo. Reka! Našla je pot do reke. Medel žarek sije skozi štirioglato odprtino. Po ulici se je v vrtincih pognal veter. Zaletel se je in se oprl v jekleno ploščo, ki stoji navpik sredi ceste. Plošča se je nagnila in s streskom pokrila odprtino. Cesta je vsa gladka. Veter pa je odrzrel naprej viharno pesem počoč: »Rusalka! Sredi v prsih je srce, Rusalka! V koreninah mesta boš našla rešitev! Kjer večne teme molče, tam išči odprte dlani!«

V palači povodnega moža Krvavca je bilo tiho, kakor da bi se bila vstavila ura, odkar je odšla Rusalka. Godrnjavi vratar Rak je sploh pozabil, da bi mogel spregovoriti še kako drugače, kakor da bi zarevskal. Vile so bledele in so sedele v mesečini na vejah vrbe kraj tolmuna, kakor jata mokrih vrabcev. Krvavec se je pa kar zaklenil v svoje sobe. Ko je prišla na obisk coprnica Škrepetača, mu je to povedal vratar Rak skozi ključavnico. Tedaj pa je zadivjal Krvavec, da je počrnel tolmun do dna in so njegovi valovi zasuli s peskom vsa polja naokrog. Užaljena se je vrnila coprnica Škrepetača. Vrtar Rak pa je bil ves zelen od strahu še tedaj, ko je pripovedoval vilam: »Saj sem mislil, da se bo zdrobila palača, tako je tulil in besnel. Kaj takega še nisem videl in slišal, kar sem tu. »Kaj, stara coprnica me hoče obiskati? Da jo ni sram! Najprej mi ukrade s svojimi lažnjivimi coprnjami Rusalko, potem me pa obiskuje ta...« »Ne to ni za vas, s kakšnimi

priimki jo je obkladal. Tako na stara leta se mi pripeti kaj takega. Kar odpo-vedal bom, ako se še enkrat zgodi.« Vile so si brisale solze in so se tiho splazile na vrbo. Vsakikrat, ko se je zredil me-sec in je bil otekel na oba lica, so sedle v čolniček in zaveslale po reki navzgor vse do tja, kjer je zijal na kraju mesta črni obok. Privezale so čoln k bregu. Položile roke v naročje in čakale do zore. Nikdar ni prišla Rusalka. »Rusalka je pozabila na nas«, je dejala prva. »V kraljevem dvoru sedi in ne misli na se-stre«, je sklonila druga glavo. »Poslušajte, kako hrumi mesto. Ne pozna še pesmi, nima srca«, je opominjala tretja. »Kje blodi Rusalka. Morda je žalostna. Ključ nas, pa poti ne zna.« — »Kako bi jo poiskale, preveliko je mesto, vse tuje.« — »Reka teče pod mestom. Ona nas bo vodila.« — »Tema je pod oboki, strah me je.« — »Kresnice bomo vzele s seboj, da nam bodo svetile.« Razbegnile so se vile in nabirale v pest kresnic. Poln roj so jih postavile na čolnov nos. Vprle so se v vesla in zaveslale pod črne oboke. Kakor zeleno žareča zvezda so se iskriale kresnice. Plesnjivovlažne so se svetli-kale stene. Reka je pljuskala ob kamni-te robove. Smrdeči hlapi so leno ležali. Velike podgane so se cvileč prehitvale. Vse globlje v temo so veslale vile. Nad njimi so votlo hrumele ceste. Nekje je nekdo trudno ihtel. Na robu ob reki je slonelo drobno dekletko zavito v široko, črno ruto. Na prsih je imelo velo rdečo rožo. Ukrivila so se vesla. Čoln je sko-čil k bregu: »Rusalka! Rusalka!«

(Dalje prihodnjič)

Gustav Strniša:

Oglar

Živi v gozdu oglar, žge oglje in se trudi od ranega jutra do pozne noči. Opoldne skoči v svojo kočjo, kjer ima žena že pripravljeno kosilo, hitro poobeduje in že jo mahne nazaj na delo.

Nekega dne, ko hiti zjutraj na vse zgodaj po poti, začuje milo javkanje. Obstane in prisluhne. Nekdo ga kliče tenko, komaj slišno.

Začuden se ozira okoli sebe, a glas ga vabi:

»Tukaj sem, v pasti, pomagaj mi in dobro te poplačam!«

Oglar jame iskati v grmovju pasti. Kmalu jo najde in v nji za sivo brado ujetega pritlikavca, komaj za ped velikega, ki ima brado daljšo kakor je sam.

Pritlikavec cepeta v pasti in ne more nikamor.

Mlado Jutro

Štev. 25

Nedelja 24. junija

1934

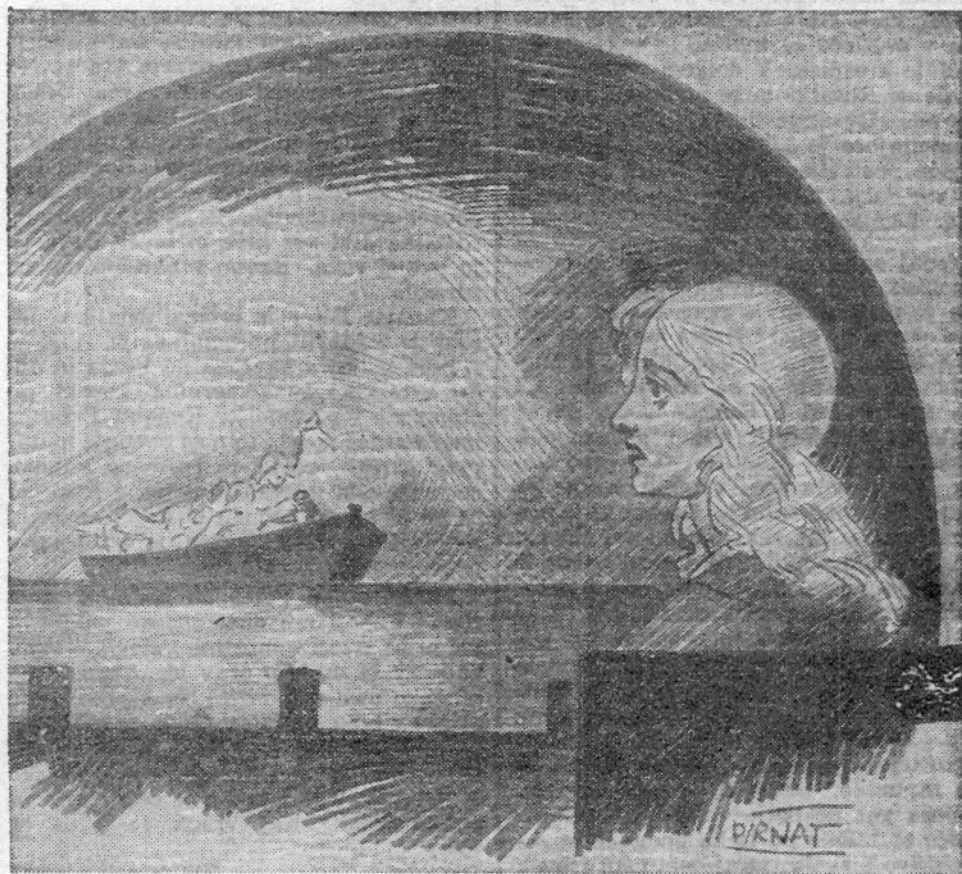
Bogomir Pregelj:

Rusalka

d. Nazaj ne peljeje pota

»Rusalka! Rusalka!« Vile so pogzale
čoln k kraju, da je z nosom trdo zadel
ob kameniti breg. Skočile so iz njega in

po lasch. Brisale so ji solze z mokrih
upadlih lic. »Kako si bleda? Zakaj jo-
češ?« so jo skrbljivo vpraševale. »Strah
me je bilo«, je odvrnila Rusalka, ter se

obsule Rusalko: »Vendar smo te našle,
sestrica!« Rusalka je dvignila obraz, ki
je bil ves moker solz, drobno se je na-
smehnila in zašepetala: »Pa ste vendar
našle do mene.« V klopi so pokleknile
vile okrog nje na umazani spolzki tlak.
S tenkimi plahimi rokami so jo božale

oklenila krčevito najbližje. »Strah me je
bilo«, je vročično ponovila, »vse povsod
je bila tema. Reka je sovražno šumela.
Podgane so cvilile, jaz pa nisem znala
pota ne naprej, ne nazaj. Hvala Bogu,
prišle ste. Kako lepo luč imate.« Steg-
nila je roke k čolnovemu nosu. Roj kres-

me se je osul in jo iskroč pokrtil. Vsa obsuta z njihovo srebrno lučjo je vstala: »Joj, sestre, kako mrzlo je mesto. Vse se vrti brez prestanka. Nihče nima trenutka, da bi obstal in sklonil obraz nad evet. Nihče ne išče srca. Zaman je bila moja pot. Dolgo sem iskala reko, da bi z njo prišla k vam. Pa mi je bila še reka v mestu sovražna. V črne oboke so jo zaprli, kakor so mene zaklenili med pušne ljudi. Vse velo je moje srce v mestu. Pojdimo! Nazaj v tolmun sredi polja! Tam je solnce, tam je svetlo!« Kakor v enem so zaklicale vile: »Rusalka gre z nami.« Poskakale so v čoln. Tudi Rusalka je hotela vstopiti. Tedaj je jačje zahrumela reka. Do roba je pljusnil val in odtrgal čoln. Vile so lovile s prsti breg. Po sekanih, vlažnih kamnih so drsele njihove roke brez prijema. Vrtinci so zgrabili čoln. Nepremično je stala Rusalka na bregu. Vile so stegale roke k njej, ki je stala vsa iskroč, kakor zavita v svetlečo se tenčico. Tedaj so zafrotale kresnice. V dolgem traku so se odvile od Rusalke in se namotale na čolnov nos. Rusalkin lik je v temi ugasnil. Posmehujoče je odmevalo od obokov vekajoče poslavljanje vil, ki jih je nesel val vse dalje. Zdaj je zdrsnil čoln okrog ogra. Luč se je vtrnila.

Tedaj se je zdrznila Rusalka iz odrevenelosti, ki jo je okovala na mestu. Stisnila je pesti in divje zakričala v reko: »Nečeš me sprejeti? Nečeš me voditi nazaj v tolmun, kjer je lepo in tiho in mirno?« Pokleknila je na rob in udarjala v onemogli jezi v šumeče vode, da so pršile na njo kaplje kakor droben dež. »Zakaj? Zakaj? Mar sem ti preveč človek, ker nimam srca v prsih, kakor ga imajo vsi ti nad nami?« Ljubkuje je prigovarjala: »Glej, reka, saj nisem človek, vila sem. Povodna deklica sem, kakor je bila moja mama. Srce imam. Lepo rdeče dišeče srce kakor rožni cvet imam. Tebi ga bom dala, samo do tolmana me ponesi h Krvavcu!« Enakomerno je šumela reka in drla naprej skozi teme, da bi se čimprej spet razlila pod zvezdnatim nebom. Rusalki se je zdelo, da ji valovi odgovarjajo: »Zastonj prosiš. Sama si nas zapustila. Sama si se nam odrekla. Nobena pot ne pelje v tolmun!« Copotajoče so tekale po tlaku podgane in zasmehljivo piskale: »Kaj dela mali človek pri nas. Dober grižljaj bo mali človek. Počakajmo, da neha motoviliti mali človek.« Vse podzemlje je oživel od njih. Z vseh strani je gnulo sikalo v Rusalko: »Mali človek! Človek! Za hip je bilo Rusalki, da se bo zgrudila in umrla od žalosti. Saj je tako vse eno. Zastonj so

vse prošnje. In njeno srce je zvenilo v mestu. Nazaj pa ne peljejo pota. Pa se je v hipni misli zravnila. Nasmejala se je glasno in ostro: »Nečeš me nositi, reka, pa me moraš. K tolmunu drži tvoja struga. Do tolmana me boš nosila.« — »Sestrice počakajte«, je kriknila in se zviška vrgla v vodo.

Votlo so zagrgali valovi in se zgrnili za hip nad njo. Zelena luč je oblila Rusalko. Spet je vila. Z njenih ram je zdrsnila črna ruta. Plahutaje, kakor črn netopir se je pogreznila. Rusalka je oblečena v dolgo belo obleko. V težkih kodrih se ji usipajo plavi lasje na rame. Na prsih ima biserno zaponko. Za njo ima zataknjeno rdečo rožo. Polno se je razcvela. V njene prsi je pognala korenine. Na črnih valovih drsi Rusalka sredi zelene luči. Tako dobro ji je. Kresnice so spletle okrog nje blesteč venec. Na njeno stran so se vsedle vile. Vse hitreje drse, kakor da polze po zasneženem pobočju. Tam daleč se zlato svetijo zlati dvori. Široko so odprta vrata. Na pragu stoji povodni mož Krvavec. Zeleni frak si je oblekel, ki ga ima le za najslavesnejše dni in praznike. Za njim stoji velika coprnica Škrepetača. Bodrilno ji prikimava čez Krvavčev rogo in se ji dobrohotno nasmiha. Reka šumi ubrano. Rusalka drsi vse brže in brže. Krvavec je razpel roke. Ravno v naročje mu bo zdrsnila...

Kanalar Peter je prižgal svetilko. Široko je zazdehal, pretegnil se je. Vzel je v roke palico s kavljem na kraju in odšel s težkimi enakomernimi koraki po stopnicah v podzemlje. Kanalar Peter je imel smrdeč posel. Dan za dnem je moral pregledovati kanale in rove, po katerih se je izlivala mestna nesnaga v reko, da se ne bi kateri zadušil in ne bi nesnaga preplavila mesta. Važen je bil njegov posel, vendar neprijeten.

Počasi stopa Peter po hodniku zdolž reke. V hoji mu enakomerno ponihava luč in se zrcali v mastnih valovih. »Prav za prav bi mi bilo prav lepo, ako bi ne bil tako sam,« si misli. Na kljuko, ki je zabita v breg, se je zataknilo nekaj črnega. Kanalar Peter se je sklonil in prijel. Črna ruta je. Peter jo je snel s kljuke in dvignil. V začudenju je odprl usta in počasi dejal: »Kaj, vraga, se je pa tu vjelo?«

(Dalje prihodnjič)

Mlado Jutro

Štev. 26.

Nedelja 1. julija

1934

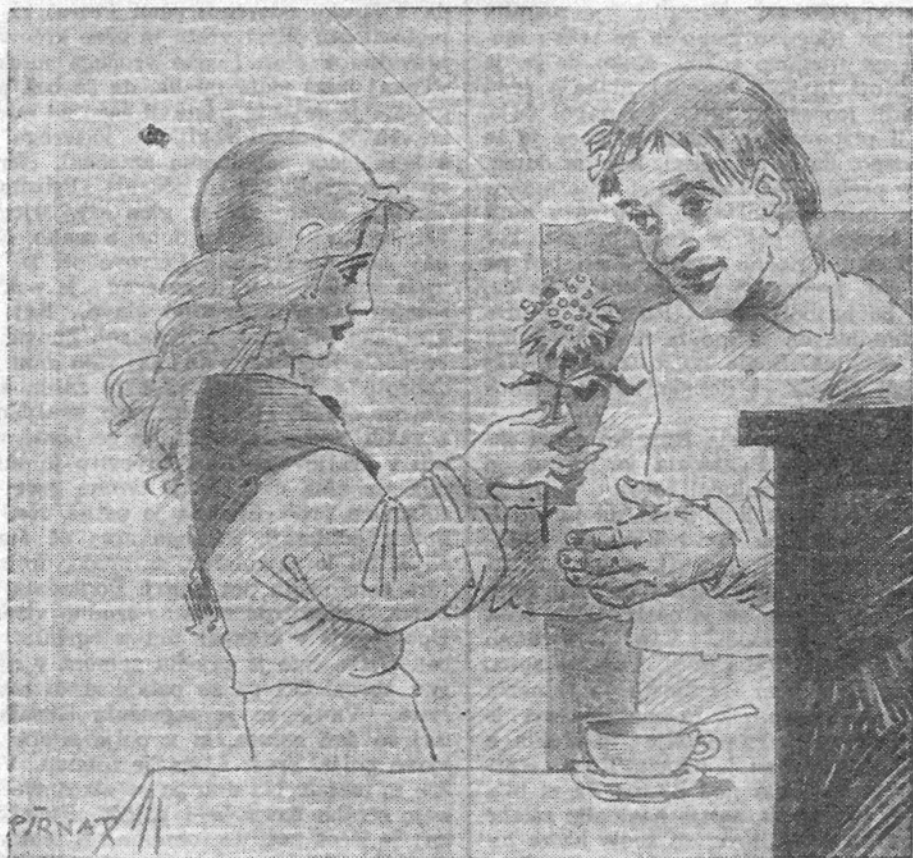
Bogomir Pregelj:

Rusalka

7. Solnce! Solnce!

Rusalka je globoko vzdihnila in odprla oči. Mežikaje je pogledala v luč. »Moj dobri Krvavec, samo da sem spet pri tebi,« je zašepetala in trudno vzdignila roke. Kanalar Peter se je zravnal,

tuj glas, se je strmo vsedla in blodno pogledala okrog sebe. Se vedno je v podzemlju. Samo zdelo se ji je, da je prispela nazaj h Krvavcu. Brhjava oljenka se rumeno dimi kraj nje. Nad njo se sklanja tuj mož. Ves je oblečen v črno,

ker ga je že bolel križ, ko je tako dolgo klečal sključen nad nezavestno Rusalko. Dobrodušno se je nasmehnil in dejal: »Krvavec sicer nisem, dohro je pa le, da sem te še pravi čas potegnili iz reke. Utonila bi.« Ko je slišala Rusalka

oljnato se svetlečo obleko, s širokim klobukom si je pokrtil glavo kakor s šlemom. Da ima proste roke, je položil na tla kaveljčasto kopje. Z bežnim pogledom se je ozrla Rusalka na obleko. Polno odprte oči je uprla v tujčeve. Iz širo-

kih črnih zenic so se odprli kakor žarki zlati prameni in se razpletli v rjavi kolobar, kakor da rosi pomladno solnce na pusto mrtvo zemljo. »Dobre oči ima«, je velela Rusalka. »Kdo si?« je vprašala. »Kanalar Peter sem,« je odvrnil tujec. »Kaj pa počneš tu v kanalih?« — »Reko sem iskala, da bi me nesla domov,« je sklonila glavo Rusalka. »Kako si vendar nepripravna. Tu doli so samo podgane, smrad in mi kanalarji,« se je čudil Peter. Zatem je pa skrbljivo vprašal: »Ali moreš hoditi, precej vode si popila.« Pijano je vstala Rusalka. Negotovo se je prestopila. Tiho se je nasmehnila: »Počasi bo že šlo.« Peter si je zataknil leščerbo za pas. Pobral je palico z ostjo. S prosto roko je podprl iz lahno vodil Rusalko. Tolažeče jo je bodril: »Samo malo potrpi, da bova prišla na čisti zrak, potem bo pa slabost kar sama prešla. Saj vem, kako je še mene dušilo, ko sem prišel prvič sem doli. Pa tebe ne bi, ko si nežna, kakor kaka kraljičina.« Rusalka je nagnila glavo na njegovo ramo in se težko opirala na njegovo roko. Kako dolga je pot. Novi in novi hodniki zdehajo črno v medli leščerbini luči. Le napol čuje, kar ji pripoveduje Peter: »Danes je že prepozno, da bi te peljal, kjer si doma. Pa še prehladila bi se, ko si tako mokra kakor miš. Najbolje bo, ako se v moji sobi prespiš, saj je itak prazna, ker imam danes nočno službo. Jutri boš pa lepo šla, kamor si namenjena. Kajne, tako bo najbolj prav.« Rusalka je preveč trudna, da bi mogla misliti. Samo topo prikima. Spala bo, to razume. Naj jo vodi človek z dobrimi očmi, kamor hoče...

Bela luč je zapekla Rusalko skozi zaprte trepalnice. Pogledala je. Ravno po obrazu ji pleše solnčni žarek. Torej ni bila sanja, ko se ji je zdelo, da jo je odnesla reka v njen dom h Krvavcu. Rešena je mesta, saj spet sije solnce. Stegnila je roke, kakor bi hotela vjeti solnčni žarek. Potem se je ozrla. Ozka soba s poševnim stropom. Vanj je vrezano okno. Skozenj lije solnce. Tuja je soba. Pa kaj ji to mar. Iz mesta jo je nesla reka. V solnce. Z obema nogama je hkrati skočila iz postelje in stekla k oknu. Do kraja ga je odprla. Rdeča streha se je nagibala pod njim. Pa ni bila visoka. Saj so se nanjo naslonile zelene veje. Okrog in okrog so sedle nizke hiše z rdečimi veselimi strehami. O, od tu bo Rusalka lahko našla pot domov. Tu je solnce, zato ne more biti daleč do tolmuna v polju.

Nikdar ni kanalar Peter tako težko čakal, da bo končal šilt. Vsak čas je

pogledal na debelo jekleno uro in kar malomarno je hitel s pregledovanjem odduškov in jezov. Končana je služba. Z dolgimi koraki hiti po še praznih cestah v predmestje, kjer ima podstrešno stanovanje. Kako grdo škripljejo vrata. Sezul si je čevlje, da ne bi ropotal. V ognjišču tiho žubori plamen. Na mizo je postavil veliko porcelanasto čašo. Zlat rob ima in prelepo sliko, kako sedi ob potoku mlada gospodična s svedrastimi lasmi. V roki pa drži kresnico in trga z nje cvetne liste: »Rad me ima. Iz srca. Boleče. Malo. Prav nič...« Nekdaj je imela čaša tudi ročaj. Pa se je odkrnil. Danes je Petru neprijetno, ker ima oškrbljeno čašo. Dišeče se je zapolnilo vroče mleko. Dvignil je Peter čašo z vročim mlekom, pod pazduho je stisnil rogljiček in potrkal na sobina vrata: »Ali si se že zbudila? Malo zažrtka ti gotovo ne bi škodilo.« — »Vstopite!« je dejala Rusalka. Sredi sobe je stala. Nalahno se je oprla z levico ob mizo in gleda s široko odprtimi očmi Petra, ki je motovilasto odprl vrata in nese krčevito previdno v dlani čašo vročega mleka. »Tukaj imaš malo mleka, da se boš pogrela,« je dejal in postavil čašo na mizo, zraven je položil rogljiček, katerega je s komolcem popolnoma zmečkal. Skrbno je pogladil prst in pozval: »Prosim!« Tiho je dejal sladek glas kraj njega: »Kako ste prijazni in dobri z mano. Kaj naj vam dam zato.« Petrove oči so se vjele v zlati soj, s katerim je pokril solnčni žarek Rusalkino glavo. Saj je kraljična pri meni, je pomislil. Znova je vprašala Rusalka: »Kaj naj vam dam za dobroto?« V težkem valu je zalila kri Petrov obraz: »Dajte mi rožo, kraljična, z vaših prsi za spomin, ko se boste vrnili v kraljeve dvore.« Krčevito je oklenila Rusalka cvet, ki je temno gorel v solnčnem prhu. Stisnila je ustne. Ne, je hotela odkimati. Svojega srca ne dam. Ključ mi je za tolmun, za srečo, do katere sem našla pot nazaj. Pogledala je Petra. Težke trde roke so trudno visele. Upogibanje v kloakah mu je zgrbilo hrbet. Ostre črte je zajedla samota v njegov obraz. Oči pa so ostale sredi teme čiste. Vanje se je zagledala Rusalka. Saj so dva solnca, ki v polje sijeta. V rjavo polje. Sredi njega je tolmun. Ves črn in temen. Na dnu pa se zlato svetlikajo strehe Krvavčeve palače. Rusalka, kaj še iščeš poti do tolmuna? S tenkimi prsti je odpela cvet in ga ponudila. Široke dlani so se nežno zgrnile krog njega. Rusalka je vedela, te roke ne bodo vrgle rože v smeti. »Ali naj vas vodim v kraljeve dvore, kraljična?« Trpko je odvrnila Rusalka: »Dvori niso meni od-

prti.« — »Pa kam hočete? — »Ne vem.«
— Nerodno menca Peter. Še močneje je
zardel. Jeclja: »Pa kaj, ako bi hoteli
ostati pri meni?« Višnjeve oči so se vpr-
le vanj. Uporno vprašujejo: »Pa kaj mi
boš dal zato?« Hripavo vriska: »Svoje
srce!« Rdeča roža se je razcvela. Dišeče
kaplja njen vonj. V Rusalkinih prsih
spet živo utripa. Od solz hrapav glas
vprašuje: »Pa kako ti je ime?« Sladko-
trudno odgovarja: »Rusalka!« Peter
poje: »Kraljična Rusalka — moja kra-
ljična!«
Dalje prihodnjič.

Bogomir Pregelj:

Rusalka

8. Srce se je zbudilo

Ko se je zbudila gospa Manojla tistega jutra, je bila prečudno dobre volje. Nič ji ni bila všeč njena slovesno-črna židana obleka. Pretemna se ji je zdela in prestroga. »Danes je solnčen

Stražnik desetega rajona Glavne ulice je stopil pred svojega predstojnika. Strumno je tresnil s petami in prislonil prste na čako v pozdrav: »Prosim, da me oprostite danes službe.« Predstojnik je pogledal iznad papirjev

dan. Letno obleko bom oblekla.« V širokem zvoncu jo je zajelo rdeče križo. Sivi so se napeli in lahko zahreščali. Gospa Manojla pa se je mladostno okrenila pred ogledalom. Frčnila je v zrak in se nasmejala: »Hudo sem se zredila.« Potem je odšla kakor potonika, ki je dobila noge, poskakovaje in si pela: »Trala-lala-lala.«

in začudeno vprašal: »Zakaj?« — »Deset let sem že v službi. Niti enkrat si še nisem vzel dopusta. Danes je pa solnce. Na sprehod bi šel rad.« Predstojnik je vstal in strogo dejal: »Vem, da ste marljiv v službi, stražnik številka deset, zato bi mi bilo hudo, ako bi bili opiti. Dihnite v me.« Poslušno je dihnil vani stražnik, potem pa je nada-

ševar: »Motite se, gospod predstojnik. Niti kapljice nisem popil. Samo dan je tako lep.« Predstojnik je zmajal z glavo: »Res ne vem, kaj vas je pičilo. Naj bo!« Stražnik je odsekano pozdravil. Obrnil se je na peti in odšel z dolgimi koraki iz sobe. Komaj je zaprl vrata za seboj, pa je na glas zavriskal. Predstojnik je stopil k polici in vzel z nje zelen senčnik. Nataknil si ga je na čelo, da ga ne bi slepilo solnce, ki se je zrcalilo v oknih, ter se spet sklonil nad sive papirje.

Kralj je ležal v široki postelji sredi svilenih blazin. Spal je. Med zavesami na oknu se je prikradel kot las tenek solnčni žarek. Zrcaleč se v zglednem podu drsi naprej po sobi. Stoj! Tu so tri stopnice. Kaj žarku to mar. Hop, jih je preskočil in se ujel za posteljno nogo, da ni zdrsnil v temo, kj preži pod posteljo nanj. Ročno pleza po nogi navzgor na odeje. Z dolgimi lahkimi koraki se plazi po njej. Le tiho, da se kralj ne zbudi. Hoho, tu pa molči kraljevo srce, kakor ura, ki so jo pozabili naviti. Še tanjši je postal žarek. Zajedel se je v kožo in ni ga več. Kar spotznil je in padel prav v sredo srca. Tako, tu smo, se je nekajkrat pretegnil, sedaj pa na delo. Hudo je, pognati uro, ki ni šla že dolgo let. Toda žarek se pošteno trudi. In ura se je sprožila. Malo trdo in negotovo še utripa, pa le gre: »Tik-tak, tik-tik-tak...« Kralj je globoko vzdihnil in se nemirno okrenil na postelji. Žarek se je vsedel ves sključen v kot srca in pritiska pesti na usta, da bi se glasno ne nasmejal. Le čakaj, kralj, to je šele začetek. Še vsa druga presenečenja sem ti pripravil.

Hude sanje ima kralj. Iz proda in gruščja so vstali zeleni vrtovi. Med zelenjem stopa kralj. Cvetja išče. Toda vsi grmi so prazni rdečih popkov. Kralj pa išče rdeč cvet, da si ga bo pripel na prsa, nad srce, ki je tako hladno in težko, kakor kamen s polja. Vse grme je že pregledal, nikjer ni bilo niti najmanjšega popka. Le tam v kotu je še droben grm. Ves je skrivljen. Zelene dlani listov so se zelo nagnile in se na robovih rumeno zgrbile. Kakor, da jih je ožgal velik ogenj. Sredi njega rdeče žari. Rdeč cvet. Kralj je stegnil roko, da bi ga odlomil. V sredi cveta je dvorje vijoličnih oči. Plaho ga gledajo. Kakor, da se je spekel, je odmaknil kralj roko. Saj so ga že nekad gledale vijolične oči, ter so mu nudile cvet. Kralj je pokrnil z dlanmi obraz. Vroče solze so zdrsnile med njegovimi prsti. Kralj se je zbudil.

Sredi polja leži tolmun. Kakor črna zenica leži v njem. Stara vrba se nagiba nadenj. Kačji pastirji brne okrog njega kot zeleni aeroplani. V težkem oblaku trepele nad njim cvetne dišave in kipe v solncu...

»Pojdiva v polje, poiskala bova tolmun sredi njega, kraljičina Rusalka.«

Kako so oživele loke kraj reke. Ali je cvetje dobilo noge in se pisano lovi med zelenim grmovjem. Trepetlika je pritisnila veje tesno k deblu, oholo se je potegnila v vis in nervozno drhti s srebrnim listjem, ker jo vznemirja žuborenje, ki se je razlilo čez travnike.

Gospa Manojla je peljala svoje gojenke na izlet. Sive sirotiške halje so pokrite s cvetjem. Iz oči so se jim utrnili trdi ognji. Hlipajoč se love okrog grmov. Hladno božajo veje vroča lica. Nekdo se igrivo smeji. Gospa Manojla je sedla v senco grma. Pogladi si je krilo in položila roke v naročje. S svetlimi očmi gleda metulja, ki se je vsedel na cvet kraj nje. V vetru se lahno ziblje in trenutno plahuta z rumenimi krili. Gospa Manojla se ga ne more nagledati. »Joj kako lepo je,« vzdihne zgubljeno. Resen glas ji pritrđi: »Res, že dolgo nismo imeli tako lepega dne. Ali dovolite, da malo prisedem.« Ko je bila nagovorjena tako iznenada, se je gospa Manojla zdrznila. Pogledala je, pa se je takoj pomirila. Pred njo je stal zastaven stražnik. Udvorljivo se je priklonil: »Stražnik številka deset z Glavne ceste.« Kako je prijeten je pomislila gospa Manojla, pritegnila k sebi krilo in priljudno povabila: »Kar prisedite, gospod stražnik. Saj je solnce in senca za vse.« — »Da, da, to je še edino, kar imamo ubogi ljudje. Solnce. Le glejte, kako so dekleta iz sirotišča vesela. Tiste v sivih oblekah. To je vse kaj drugega, kakor v mestu za zidovi.«

— »Kar greh se mi je zdelo tako lepega dne. Dekleta, sem rekla, danes je praznik. V polje si gremo nabrati cvetja.« Stražnik številka deset je dobil od začudenja kar okrogle oči: »Kaj vi ste, gospa Manojla. Saj vas nisem spoznal, tako mladi ste.« Gospa Manojla je zardela in skočila s tal: »Tak ne bodite tako nagajivi, gospod stražnik.« Stražnik je vlomil drobno divjo rožo in jo ponudil: »Prav res sem tako mislil in še vedno mislim tako. Kakor ta cvet ste prijetni, gospa Manojla.« — »Bežite no, bežite,« se je branila gospa Manojla in hotela vzeti cvet. Tedaj pa jo je nekaj zaskelilo v očesu. V tistem je pozabila, da je vzel straž-

nik številka deset njene roke med svoje dlani.

»Tu je vrba,« je vrisknila Rusalka. Spustila je Petrovo roko, ter stekla po položnem bregu k tolmunu reke. Peter se je pognal v dolgih korakih za njo. Kakor razposajena otroka sta se lovila. Vsa zasopla je obstala Rusalka kraj vode. V trobec je položila roke ob usta in začela klicati: »Hej, Krvavec, heej!« Mirna je ostala gladina črnega ponora. Zelen kačec je sedel na nihajoč prot kraj vode. Z zlatimi očmi je gledal ves zaverovan Rusalko, ki je znova zaklicala: »Krvavec, Rusalka je prišla!« Zatem se je obrnila k Petru in zacetetala z nogo: »Kaj stojiš, Peter? Pridi in pomagaj mi klicati!« Peter se je tenko nasmejal in stopil na njeno stran. Skupaj sta zaklicala: »Krvavec!« Samo odmev je odgovarjal porogljivo: »va-vec-vec...« Rusalka je povsila roke in žalostno spregovorila: »Povodni mož je pozabil name.« Zdelo se ji je, da se je zmračilo. Solnce je zbledelo in cvetje je posivelelo.

»Povodni mož je umrl,« je spregovoril poleg nje truden glas. Rusalka je pogledala. Kraj tolmuna je stal kralj. Upadel, vel je bil njegov obraz. Za leta se je postaral, odkar ga ni videla. Vročje ji je zavrelo v prsih, ko je videla, kako trpi njen oče. »Papa!« je kriknila, stekla in ga objela. »Ti si, Rusalka!« je vprašal dvomeče kralj. Močno je Rusalka prikimala: »Rusalka sem, prav zares! Ti grdiš papa, kam pa to gre, da se nisi takoj spomnil na svojo hčerko!« Kralj jo je poljubil: »Prav zato sem prišel danes sem in klical Krvavca. Oglašil se sicer ni, hčerko mi je pa le poslal.« Roke ji je položil na rame in jo je postavil predse, da bi jo bolje videl. Tedaj se mu je zgubalo čelo v mislih: »Pa sem te že nekje videl.« — »V sirotišču sva se srečala,« je pritrdila polglasno Rusalka. »Ti si mi ponudila rožo?« Nemo je prikimala. Kralj si je pokrnil z dlanjo oči. Rusalka je pripovedovala: »In potem sem bila hudo žalostna in sem zbežala. In sem poiskala reko, da bi prišla spet h Krvavcu.« — »Rusalka, nisem te spoznal. Pa te sedaj prosim, daj mi rdečo rožo — svoje srce.« Rusalka je odkimala: »Prepozno, papa. Dala sem jo Petru. Dobre oči ima in prosil me je za njo. Pogledaj ga.« Izvila se mu je iz rok in se obrnila. Peter ni stal ob njej. Okrenil se je in odšel. Že je bil vrh brega. Rusalka je stekla za njim: »Kam pa greš, Peter?« »Našla si očeta, kraljičina Rusalka, pa sem mislil, da si pozabila name. Saj si

mi dala rožo v spomin.« Rusalka ga je prišla za roko in ga odvedla: »Poglej, papa, to je Peter.« Kralj je namrdnil nos. Rekel pa ni nič. Peter se je poklonil: »Me močno veseli, da smo se spoznali, gospod kralj. Kanalar Peter sem.« Rusalka je videla, da se Peter kar trese od zatajenega smeha. Pozorneje je pogledala in odprla usta od začudenja. Edino to je rekla: »Ti grdavž Krvavec!« Krvavec se je smehljaje priklonil. Tedaj mu je planila Rusalka okrog vratu in ga divje poljubljala.

Potem pa je bilo vse lepo.

Ko se je vračala velika coprnica Škrepetaća s svatbe v Mestu pesmi, se ji je spotoma zlomila metla, ki jo je jahala. Posodil sem ji svojo, v zahvalo mi je pa povedala to zgodbo.

KONEC.

AMI:

Oveneli cvet

Ozka je soteska. Revne bajte so nad potjo, druga k drugi nagnjene. Mrtva okna brez cvetja gledajo na umazana dvorišča, kjer se igrajo rudarski otroci. Solnce hodi mimo. Nikjer ni toplote. Prav tako ne, kakor je ni v življenju teh, v zemljo uklenjenih ljudi.

Danica je stanovala prav na koncu, kjer se slepa soteska končuje v nizek smrekov gozdiček. Dva sta bila na svetu, ki je bila njuna: mati in oče. Oče je bil

že star. Od skrbi in težkega dela v rovih že ves zgrbančen. A kadar je prišel s šihla, je zagorelo v njegovih očeh jasno, s prelepim žarom očetovske ljubezni.

Danica ga je bila pričakala pred vratmi, ga prišla za roke in vedla v kuhinjo.